

Ciprian GLĂVAN

IPOSTAZE ALE RELAȚIILOR INTERETNICE ÎN JIMBOLIA PÂNĂ LA PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

Odată cu încheierea păcii de la Passarowitz (1718), Banatul a intrat în componența Imperiului Habsburgic, fiind organizat sub forma unei provincii imperiale. Una dintre deciziile luate de noile autorități a fost aceea de a aduce coloniști germani în Banat. Această măsură urma să contribuie la dezvoltarea provinciei în spirit mercantilist și la securizarea graniței cu Imperiul Otoman. Imaginea multietnică a Banatului în secolul al XVIII-lea a fost întregită de coloniștii slovaci, maghiari, bulgari, francezi, italieni sau spanioli, care s-au alăturat românilor și sârbilor, care constituiau populația autohtonă a Banatului în momentul cuceririi habsburgice.

Una dintre comunele fondate cu ocazia colonizării tereziene a fost Hatzfeld (Jimbolia). Localitatea a fost amintită pentru oară într-un document papal din anul 1332. În perioada stăpânirii otomane a Banatului, această așezare a dispărut, astfel că în momentul colonizării tereziene zona era nelocuită. Coloniștii, proveniți îndeosebi din Trier, Mainz, Lotharingia sau Luxemburg, au fondat în 1766 așezările Landestreu și Hatzfeld. Doi ani mai târziu aceste așezări au fost unificate sub numele de Hatzfeld (Jimbolia). Dată fiind componența etnică omogenă a localității, în perioada de întemeiere nu au apărut niciun fel de tensiuni interetnice, precum în alte sate unde coloniștii germani au fost așezați alături de populația băștinașă.¹

După alipirea Banatului la Ungaria în 1778, domeniile camerale din Banat au fost scoase la licitație. În acest context, la 25 aprilie 1790, domeniul Hatzfeld a fost achiziționat de către Joseph von Csekonics, familia acestuia jucând un important rol în dezvoltarea ulterioară a localității.

Revoluția de la 1848-1849 a marcat prima manifestare a unei conștiințe naționale a germanilor din Banat prin redactarea așa numitei „*petiții a șvabilor*”, redactată de preotul catolic Josef Nowak din Bulgăruș și semnată de reprezentanții mai multor comune cu populație germană din Banat.

După Revoluția de la 1848, Jimbolia a cunoscut o perioadă de dezvoltare economică, care a dus la schimbări în structura economică, socială, etnică și urbanistică a localității. Unul dintre cei mai importanți factori care au impulsionat această dezvoltare a fost construcția căii ferate Timișoara – Szeged, care urma să constituie un tronson al planificatei „*căi ferate orientale*” între Viena și Baziaș. La aceasta s-au adăugat ulterior și alte tronsoane de cale ferată (Jimbolia – Pardan, 1895; linia ferată cu ecartament îngust Jimbolia – Becicherecul Mare, 1899, și tronsonul Jimbolia – Lovrin, 1910), care au asigurat o conectare bună a Jimboliei la circuitul economic al Banatului.²

Fondarea fabricii de țiglă „Bohn M. & Co.”, ale cărei baze au fost puse în 1864 de Stefan Bohn, a fost al doilea factor decisiv în dezvoltarea protoindustrială și apoi industrială a localității. Ca urmare a inundației de la Szeged din 1879, cererea de țigle, cărămizi și materiale de construcție a crescut, de această evoluție beneficiind și fabrica amintită mai sus. În condițiile în care în Jimbolia nu exista suficientă forță de muncă pentru a susține această dezvoltare, au fost aduși muncitori maghiari din zona Szegedului și a Ungariei de Sud. La aceștia s-au adăugat muncitori sezonieri români și slovaci. Pentru a găzdui noii locuitori ai Jimboliei a fost amenajat un nou cartier numit Futok. Cea mai mare parte a locuitorilor noului cartier erau maghiari, lucru reflectat de altfel și în situația demografică a

¹ Josef Wolf, *Ethnische Konflikte im Zuge der Besiedlung des Banats im 18. Jahrhundert*, în Mathias Beer, Dittmar Dahlmann (Hrsg.), *Migration nach Ost- und Südosteuropa vom 18. bis zu Beginn des 19. Jahrhunderts. Ursachen – Formen – Verlauf – Ergebnis*, Jan Thorbecke Verlag, Stuttgart, 1999; pp. 337- 366.

² Anton Peter Petri, *Heimatbuch des Heidestädtchens Hatzfeld im Banat*, Th. Breit Druck und Verlag GmbH, Marquartstein, 1991; pp. 642-643.

ășezării la 1900. Conform acesteia, din cei 8.518 de locuitori, 6.934 erau germani, 1.532 maghiari și 52 români.³

Astfel, introducerea căii ferate și industrializarea nu marchează doar modernizarea ășezării, ci și o diversificare a componenței etnice și o înmulțire a contactelor între reprezentanții diverselor etnii. Chiar dacă membrii diverselor grupuri etnice trăiau în conformitate cu valorile și tradițiile propriilor comunități, situațiile de contact între aceștia se multiplică, unul dintre principalele spații de contact interetnic constituindu-l chiar fabrica.

O altă formă de interacțiune între reprezentanții diferitelor etnii era așa numitul „*schimb de copii*”, practicat și în alte părți ale monarhiei și care constituia una dintre cele mai importante modalități extrașcolare de a învăța o limbă străină. Pornind de la condițiile specifice fiecărei zone și de la posibilitățile financiare ale părinților, acesta îmbrăca diverse forme și avea o durată variabilă. „*Copiii de schimb*” erau de obicei de vârstă școlară și în timpul petrecut la familiile adoptive urmau să se ocupe de aceleași îndatoriri pe care le aveau și acasă. De regulă, părinții copiilor se cunoșteau sau aveau relații de natură economică.⁴ „*Schimbul de copii*” menționat în zona Jimboliei⁵ se întindea doar pe perioada iernii, deși în alte părți ale imperiului acesta putea să dureze până la 2-3 ani. Pe lângă faptul că acest mod de interacțiune îi permitea copilului să își însușească o limbă străină, el trebuia să se adapteze noului mediu și regulilor care îl guvernau. Astfel se ajungea la o mai bună înțelegere a modului de gândire și acțiune a vecinului de altă etnie și era facilitată adaptarea reciprocă și conviețuirea vecinilor de diverse etnii.

O altă situație de contact interetnic, care ilustrează și urmările schimbărilor de frontieră survenite în zona Jimboliei după Primul Război Mondial este aceea a „*proprietarilor dubli*”.

În condițiile unei conjuncturi economice favorabile, în primii ani ai secolului XX mai mulți jimbolienii au încercat să își extindă proprietatea funciară prin cumpărarea unor așa numite sălașuri (puste, hodje). În condițiile în care țărani din Jimbolia nu prea vindeau pământ, sălașurile achiziționate de jimbolienii se aflau de obicei în hotarul unor comune sârbești sau croate învecinate, situate la o distanță de maxim 35 km de Jimbolia. De gospodărirea acestor proprietăți se ocupa fie proprietarul și familia sa, fie familia unui om de încredere al proprietarului, această situație ocazionând și alte contacte interetnice.⁶

La sfârșitul Primului Război Mondial Banatul a fost împărțit între România (2/3 din teritoriu), Regatul Sârbilor, Croaților și Slovenilor (1/3 din teritoriu) și Ungaria (câteva comune). Cu această ocazie Jimbolia a revenit Regatului Sârbilor, Croaților și Slovenilor. Ca urmare a tratatului româno-iugoslav din 24 noiembrie 1923, Jimbolia și alte câteva comune au revenit României în schimbul Mодоșului, Pardonului și al altor câteva comune. Dacă prima modificare de frontieră nu a afectat situația proprietarilor de sălașuri, după tratatul româno-iugoslav aceștia se aflau într-o situație mult mai delicată, deoarece aveau cetățenie și domiciliu în România, dar o parte sau întreaga lor proprietate funciară se afla pe teritoriul iugoslav. Această situație marcată de șicanele autorităților de frontieră cu ocazia efectuării lucrărilor agricole a culminat cu exproprierea totală a acestor proprietăți de către statul iugoslav în 1929.⁷

Schimbările de frontieră de după Primul Război Mondial au dus la o îngreunare a relațiilor economice și de rudenie între locuitorii Jimboliei și ai unor localități învecinate situate acum peste

³ Idem, p. 637.

⁴ Ingeborg Weber-Kellermann, *Zur Interethnik. Donauschwaben, Siebenbürger Sachsen und ihre Nachbarn*, Suhrkamp Verlag, Frankfurt am Main, 1978, p. 306.

⁵ Anton Peter Petri, *Heimatbuch des Heidestädchens Hatzfeld im Banat*, Th. Breit Druck und Verlag GmbH, Marquartstein, 1991, p. 396.

⁶ Idem, p. 772.

⁷ Idem, p. 775.

graniță și la pierderea hinterlandului economic al localității. Aceasta a înrăutățit temporar situația economică a așezării, până la integrarea acesteia în circuitul economic al României.

Relațiile interetnice dintre reprezentanții diverselor etnii din zona Jimboliei s-au caracterizat în cea mai mare parte a timpului printr-o conviețuire cordială și bogată în schimburi reciproce, rareori întreruptă de tensiuni datorate consecințelor unor evenimente istorice de amploare europeană sau mondială.

**Aspekte der interethnischen Beziehungen aus Jimbolia
bis zum ersten Weltkrieg**
Zusammenfassung

Die Gemeinde Hatzfeld wurde 1766 von den deutschen Siedlern, die von den kaiserlichen Behörden im Banat angesiedelt wurden, neu gegründet, nachdem die mittelalterliche Siedlung während der türkischen Herrschaft über das Banat verschwunden war. Die Familie Csekonic, die 1790 die Domäne Hatzfeld gekauft hat, hatte einen positiven Einfluss auf der Entwicklung der Ortschaft, die insbesondere nach der Revolution von 1848-1849 durch die Einführung der Eisenbahn und die Gründung der Ziegelfabrik „Bohn M. & Co“ einen bedeutenden wirtschaftlichen Aufschwung kannte. Diese protoindustrielle und danach industrielle Entwicklung führte zu Veränderungen im Bereich der ethnischen Zusammensetzung des Ortes und auch im Bereich der traditionellen Dorfgemeinschaft. In dem zweiten Teil der Abhandlung werden zwei Aspekte der interethnischen Kontaktsituationen aus Hatzfeld behandelt: der Kinderaustausch und das Problem der Doppelbesitzer. Dabei werden auch die Folgen, die die Grenzveränderungen die nach dem ersten Weltkrieg stattfanden, für Hatzfeld und das Banat hatten, ersichtlich.